

FINANCIRANJE PODUZETNIŠTVA IZ FONDOVA EUROPSKE UNIJE

dr. sc. Slobodan Stojanović
Veleučilište „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru
Županijska 50, Vukovar, Republika Hrvatska
Telefon: +385 32 492 244, faks: +385 32 444 686, e-mail: stojanovic@vevu.hr

mr. sc. Sandra Mrvica Mađarac
Veleučilište „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru
Županijska 50, Vukovar, Republika Hrvatska
Telefon: +385 32 492 266, faks: +385 32 444 686, e-mail: smrvica@vevu.hr

Mateja Glavota, studentica
Veleučilišta „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru
Županijska 50, Vukovar, Republika Hrvatska
e-mail: mateja.glavota@gmail.com

SAŽETAK

Suvremeni gospodarski razvitak podrazumijeva posebnu pozornost na promicanje poduzetništva i osiguravanje snažnih potpora u skladu s potrebama malih i srednjih poduzeća. U Europskoj uniji sektor mikro, malih i srednjih poduzeća čini 98 % ukupnog broja poduzeća te predstavlja ključni generator novog zapošljavanja, gospodarskog rasta, inovacija i socijalne integracije. Stoga je Europska unija kreirala niz strateških dokumenata i instrumenata kojima se pojednostavljuje administrativni i regulatorni okvir osnivanja i poslovanja navedenih poduzeća, podupire njihov razvitak te osiguravaju neophodni izvori financiranja. Podaci EU-a ukazuju kako su upravo nedostatak financiranja i složeni administrativni postupci najveće prepreke novom poduzetništvu u Europi. S jedne strane, Europska unija podupire poduzetnike različitim programmeima u okviru kojih se financiranje osigurava u suradnji s lokalnim financijskim institucijama koje ulažu dodatna (vlastita) financijska sredstva te tako uvećavaju ukupno raspoložive iznose potpora. S druge pak strane, potpore se osiguravaju i iz proračunskih sredstava EU-a koja se preraspoređuju svakoj državi članici višegodišnjim financijskim okvirom, pomoću kojeg se ostvaruju zajednički strateški ciljevi na europskoj razini. Stoga je osnovni cilj rada dati prikaz temeljnog okvira i mogućnosti financiranja poduzetničke djelatnosti u Europskoj uniji, s posebnim osvrtom na izvore financiranja iz EU fondova koji su dostupni poduzetnicima u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Analiza i pregled raspoloživih sredstava iz europskih fondova ukazat će na značajne iznose financiranja namijenjene poticanju poduzetništva, stvaranju novih radnih mjesta, razvoju poslovne konkurentnosti i ekonomskom rastu.

Ključne riječi: izvori financiranja; poduzetništvo; EU fondovi

1. UVOD

Sektor malih i srednjih poduzeća (MSP) ključni je generator zapošljavanja, ekonomskog rasta, inovacija i socijalne integracije. Značaj i uloga poduzetništva i MSP-ova u gospodarstvu Europske unije te njihov udio u ekonomskim trendovima zahtijeva posebnu pozornost i kontinuiranu potporu u skladu s njihovim potrebama. Stoga je EU donijela niz strateških dokumenata i instrumenata u cilju pojednostavljenja administrativnog i regulatornog okvira poslovanja MSP-ova, podupiranja njihova razvoja te osiguranja neophodnih izvora financiranja. Dostupni podaci pokazuju kako su upravo složeni regulatorni okvir i nedostatak dostatnih i kvalitetnih financijskih izvora najveće prepreke za ostvarivanje punog potencijala MSP-ova. Kako bi pospješila poduzetničku aktivnost i poslovanje MSP-ova, EU je osigurala, samostalno i/ili u suradnji s financijskim sektorom, znatna financijska sredstva u različitim fondovima i programima, koji su na raspolaganju državama članicama. Stoga je osnovni cilj rada dati prikaz temeljnog okvira i mogućnosti financiranja poduzetničke djelatnosti i MSP-ova u EU-u. U prvom dijelu rada daje se pregled temeljnih dokumenata EU-a u funkciji poticanja i razvoja poduzetništva, nakon čega slijedi prikaz uloge i značaja MSP-ova u EU-u i Hrvatskoj. Mogućnosti financiranja poduzetništva i MSP-ova iz europskih fondova i odabranih programa analiziraju se u drugom dijelu rada. Analiza operativnih programa za Hrvatsku i programa na razini EU-a za razdoblje 2014. – 2020. ukazat će na postojanje značajnih izvora financiranja u navedene svrhe. U metodološkom smislu u radu su korištene deskriptivna metoda i metoda analize, pri čemu su analizirani sekundarni izvori podataka.

2. TEMELJNI DOKUMENTI EUROPSE UNIJE U FUNKCIJI POTICANJA I RAZVOJA PODUZETNIŠTVA

Kako su MSP-ovi pokretači inovacija, zapošljavanja i graditelji prekograničnih veza, EU stavlja sve veći naglasak na politike koje pomažu i potiču njihov razvoj te razvoj poduzetničkog kapaciteta pojedinaca i industrije (Kutnjak 2010: 81). U Lisabonskoj strategiji rasta i razvoja iz 2000. države članice su utvrdile zajednički strateški cilj čijim ostvarenjem bi gospodarstvo EU-a do 2010. trebalo postati najkonkurentnije i najdinamičnije na svijetu, utemeljeno na znanju, sposobno za održivi gospodarski rast, s najvećom stopom zaposlenosti i snažnom gospodarskom i socijalnom kohezijom (Kesner-Škreb 2007: 441). Prema Lisabonskoj strategiji jačanje konkurentnosti temeljilo se na ostvarenju ciljeva u ekonomskom, socijalnom i ekološkom segmentu, pri čemu se kao jedan od ciljeva navodi kreiranje povoljnog poslovnog okruženja za pokretanje i razvoj inovativnih poduzeća, posebice MSP-ova, te jačanje poduzetništva pojednostavljenjem regulatornog okruženja (European Council 2000).

Na tragu Lisabonske agende Europsko je vijeće u lipnju 2000., u Feiri (Portugal), usvojilo Europsku povelju o malim poduzećima (*European Charter for Small enterprises*). U povelji se navode principi djelovanja kojima se države članice obvezuju zalagati za snaženje inovativnog i poduzetničkog duha u EU-u, stvaranje regulacijskog, fiskalnog i administrativnog okvira pogodnog za poduzetništvo i unaprjeđenje statusa poduzetnika, osiguranje pristupa tržištu uz što manje opterećujuće zahtjeve i u skladu s glavnim ciljevima javnih

politika, olakšanje pristupa najkvalitetnijem istraživanju i tehnologiji, poboljšanje pristupa izvorima financiranja kroz čitav životni ciklus poduzeća, kontinuirano djelovanje u cilju poboljšanja okruženja za mala poduzeća te za promicanje vrhunske podrške malim poduzećima (European Commission 2002). Također, u tekstu se navodi deset osnovnih područja djelovanja za unaprjeđenje položaja malih poduzeća: (1) obrazovanje i obuka u području poduzetništva, (2) jeftinije i brže osnivanje poduzeća, (3) kvalitetnije zakonodavstvo i regulacija, (4) dostupnost vještina, (5) poboljšanje elektronskog pristupa, (6) korištenje prednosti jedinstvenog tržišta, (7) oporezivanje i financijska pitanja, (8) jačanje tehnološkog kapaciteta malih poduzeća, (9) uspješni modeli elektronskog poslovanja i vrhunske podrške malim poduzećima i (10) razvoj jačeg i učinkovitijeg zastupanja interesa malih poduzeća na nacionalnoj i razini EU-a. Poveljom je predviđeno godišnje praćenje i ocjenjivanje napretka ostvarivanja ciljeva kao i usporedba s najuspješnijima u svjetskim razmjerima u cilju unaprjeđenja vlastitih znanja i kreiranja boljih praksi u skladu s potrebama malih poduzeća.

Kako je proces revidiranja Lisabonske strategije ukazao na potrebu učinkovitijeg pristupa MSP-ovima, EU je 2008. usvojila Zakon o malom poduzetništvu za Europu („*Small Business Act*“ for Europe – SBA). Ravnajući se načelom „Počnimo od malih“ („*Think small first*“ principle), zakonom se želi unaprijediti cjelokupan način promatranja poduzetništva u EU-u. Navedeno načelo nalaže kreatorima javnih politika da se interesi MSP-ova moraju uzeti u obzir prilikom procesa donošenja propisa koji trebaju biti jednostavni i lako primjenljivi u praksi. (European Commission 2016). Zakon o malom poduzetništvu za Europu predstavlja skup od deset principa koja usmjeravaju dizajn i implementaciju politika na nacionalnoj i EU razini, a u cilju stvaranja jednakih prava za MSP-ove u čitavoj EU i poboljšanja administrativnog i zakonskog okvira kako bi poduzetnici ostvarili puni potencijal u kreiranju radnih mjesta i ekonomskog rasta (Vuković 2012: 80). U zakonu se navode sljedeći principi: (1) kreirati okruženje u kojemu obiteljska poduzeća mogu prosperirati i u kojemu se poduzetništvo nagrađuje, (2) poštivati princip „Počnimo od malih“, (3) jamčiti poštenim poduzetnicima novu i brzu tzv. drugu priliku u slučaju stečaja, (4) učiniti administraciju osjetljivom na potrebe MSP-ova (tzv. pristupačnost javne uprave), (5) podržati sudjelovanje MSP-ova u postupcima javnih nabava te učinkovito koristiti mogućnosti državnih potpora za MSP-ove, (6) omogućiti pristup izvorima financiranja i kreirati pravni okvir za pravovremenu naplatu potraživanja MSP-ova u tržišnim transakcijama, (7) pružiti potporu MSP-ovima za poslovanje na jedinstvenom europskom tržištu, (8) promovirati unaprjeđenje vještina i sve oblike inovacije kroz MSP-ove, (9) olakšati MSP-ovima pretvaranje izazova u okolišu u poslovne prilike te (10) podržati MSP-ove da kapitaliziraju prilike temeljene na rastu tržišta (COM(2008) 394 final). Također, zakon sadržava konkretne mjere koje principe pretvaraju u aktivnosti te namjeru Europske komisije da žurno predloži nove zakonske prijedloge od interesa za jačanje i razvoj MSP-ova u područjima prava društava, poreza, tržišnog natjecanja i kašnjenja plaćanja.

Poduzetništvo i sektor MSP-ova imaju svoje mjesto u strategiji „Europa 2020.“, koja za cilj ima postizanje pametnog, održivog i uključivog ekonomskog rasta. Strategija se temelji na konkretnim ciljevima u područjima zapošljavanja, inovacija, obrazovanja, smanjenja siromaštva te klimatskih promjena i energetske održivosti (EK 2015). Ostvarenje navedenih ciljeva temelji se, između ostalog, na jačanju industrijske konkurentnosti, poboljšanju poslovnog okruženja, inovativnosti i poduzetništva, pri čemu se posebna pozornost pridaje promicanju poduzetničkog duha i potrebama MSP-ova, koji se promatraju kao ključ cjelokupnog gospodarskog rasta u EU-u (EK 2014: 3-4).

3. ULOGA I ZNAČAJ MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA U EUROPSKOJ UNIJI I REPUBLICI HRVATSKOJ

Klasifikacija mikro, malih i srednjih poduzeća na razini EU-a definirana je Preporukom Komisije (2003/361/EZ). Da bi se poduzeće klasificiralo kao MSP, ono mora ispunjavati kriterij broja zaposlenika, dok slobodno može odabrati zadovoljavanje kriterija gornje granice prometa ili ukupne bilance (EK 2015a).

Tablica 1. Podjela MSP-ova u EU-u

Kategorija poduzeća	Broj zaposlenika	Godišnji promet (u mil. eura)	Ukupna godišnja bilanca (u mil. eura)
Mikro	< 10	≤ 2	≤ 2
Malo	< 50	≤ 10	≤ 10
Srednje	< 250	≤ 50	≤ 43

Izvor: EK (2015a)

U Hrvatskoj je klasifikacija MSP-ova regulirana Zakonom o poticanju razvoja malog gospodarstva (NN 29/02, 63/07, 53/12, 56/13) i Zakonom o računovodstvu (NN 78/15, 134/15). Podjela prema ZOPRMG istovjetna je Preporuci Komisije, dok se razvrstavanje prema ZOR-u razlikuje u detaljima. Naime, kriteriji razvrstavanja su iznos ukupne aktive, iznos prihoda i prosječan broj zaposlenih, pri čemu subjekt ne smije prelaziti dva od tri navedena kriterija za određenu kategoriju poduzetnika.

Tablica 2. Podjela MSP-ova prema ZOR-u

Kategorija poduzetnika	Prosječan broj zaposlenih	Godišnji prihod (u mil. kuna)	Ukupna aktiva (u mil. kuna)
Mikro	10	5,2	2,6
Mali	50	60	30
Srednji	250	300	150

Izvor: Cirkveni Filipović (2015.)

Važnost MSP-ova u gospodarstvu EU-a zrcali se u njihovu doprinosu ukupnom broju poduzeća, ukupnoj zaposlenosti te dodanoj vrijednosti. Podaci ukazuju kako je ukupno 22,3 milijuna MSP-ova, koji pripadaju nefinancijskom poslovnom sektoru, poslovalo tijekom 2014. u EU-u, pri čemu su činili 99,8 % ukupnog broja aktivnih subjekata (Muller et al. 2015). Također, gotovo 93 % MSP-ova čine mikropoduzeća koja zapošljavaju manje od 10 osoba, dok mala poduzeća čine 6,1 %, a srednja 1 % MSP-ova. U promatranj godini, MSP-ovi su zapošljavali gotovo 90 milijuna zaposlenika, što čini 67 % ukupnog broja zaposlenih u nefinancijskom sektoru (od čega mikropoduzeća 29,2 %, mala 20,4 % i srednja 17,3 %), te su generirali više od 3.700 milijardi eura dodane vrijednosti, odnosno 58 % ostvarenog iznosa. Više od ¾ MSP-ova (78 %) bilo je aktivno u sektorima trgovine, proizvodnje, gra-

đevinarstva, usluga te smještaja i pripreme hrane i pića. Ovih pet ključnih sektora odgovorno je za 71 % dodane vrijednosti MSP-ova i 79 % zaposlenih u MSP-ovima tijekom 2014. (Muller et al. 2015).

Sektor MSP-ova značajan je i za hrvatsko gospodarstvo. Primjerice, povećanje konkurentnosti preduvjet je ostvarivanja porasta izvoza i mogućnosti ravnopravnog nastupa na otvorenom tržištu EU-a u čemu ključnu ulogu trebaju odigrati MSP-ovi, koji su sposobni za kontinuirano i dinamično prilagođavanje tržišnim zahtjevima (Kersan-Škrabić i Banković 2008: 57-58). Prema podacima FINA-e tijekom 2015. poslovalo je 106.596 poduzetnika koji su ostvarili godišnji prihod 639,6 mlrd. kuna i neto-dobit 17,6 mlrd. kuna. Mali poduzetnici čine više od 98 % subjekata, a ostvarili su neto-dobit 3,1 mlrd. kuna, slijede srednji poduzetnici s ostvarenom neto-dobiti 3,5 mlrd. kuna te veliki poduzetnici s neto-dobiti 10,5 mlrd. kuna. U razdoblju 2013. – 2015. broj malih poduzeća porastao je za 5,48 %, dok se broj srednjih poduzeća smanjio za 5,99 %.

Tablica 3. Struktura poduzeća prema kriteriju veličine u RH, 2013. – 2015.

Kategorija	2013.		2014.		2015.	
	Broj subjekata	%	Broj subjekata	%	Broj subjekata	%
Sektor MSP	100.841	99,7	104.116	99,7	106.221	99,7
Mala poduzeća	99.573	98,4	102.895	98,5	105.029	98,6
Srednja poduzeća	1.268	1,3	1.221	1,2	1.192	1,1
Velika poduzeća	350	0,3	354	0,3	348	0,3
Ukupno	101.191	100	104.470	100	106.569	100

Izvor: FINA (2015.), Alpeza et. al. (2016: 13)

Podaci o zaposlenosti i prihodima MSP-ova ukazuju na njihov porast u razdoblju 2013. – 2014. Broj zaposlenih neznatno je porastao za 0,4 %, pri čemu je zamjetan porast broja zaposlenih u malim poduzećima uz istovremeno smanjenje u srednjim. Ukupni prihodi sektora porasli su za 2,79 %, pri čemu su porasli prihodi i malih i srednjih poduzeća. Više od 2/3 zaposlenih i preko polovine prihoda ostvaruje se u sektoru MSP-ova.

Tablica 4. Zaposlenost i ukupni prihodi MSP-ova, 2013 . – 2014.

Opis	2013.			2014.		
	Mala pod.	Srednja pod.	Ukupno	Mala pod.	Srednja pod.	Ukupno
Broj zaposlenih	414.507	150.605	565.112	422.238	145.246	567.484
Udio (%)	49,9	18,1	68,00	50,9	17,5	68,40
Prihod (mil. kn)	206.905	112.309	319.214	215.807	112.320	328.127
Udio (%)	33,8	18,30	52,10	34,9	18,10	53,00

Izvor: prema Alpeza et. al. (2016: 14)

U Vukovarsko-srijemskoj županiji poslovalo je 1.587 poduzetnika u 2014. Mikro i mala poduzeća čine 97,42 % ukupnog broja subjekata u županiji, odnosno 3,56 % ukupnog broja mikro i malih poduzetnika na razini države. Svi poslovni subjekti u županiji ostvarili su 12,6 mil. kuna prihoda, pri čemu su 45,62 % generirali mikro i mali te 23,12 % srednji poduzetnici. Udio prihoda županijskih MSP-ova u prihodima MSP-ova na razini države iznosi 2,64 %.

Tablica 5. Struktura i prihodi poduzetnika u Vukovarsko-srijemskoj županiji za 2014.

Kategorija poduzetnika	Broj poduzetnika	Udio u županiji (%)	Udio u RH (%)	Prihod (u tis. kn)	Udio u županiji (%)	Udio u RH (%)
Mikro	1.343	84,63	1,44	5.750	45,62	2,66
Mali	203	12,79	2,12			
Srednji	33	2,08	2,50	2.914	23,12	2,59
Veliki	8	0,50	2,60	3.939	31,25	1,36
Ukupno	1.587	100,00	1,52	12.603	100,00	2,04

Izvor: Vukovarsko-srijemska županija (2015.)

4. MOGUĆNOSTI FINANCIRANJA PODUZETNIŠTVA I MSP-ova IZ FONDOVA EUROPSKE UNIJE

Ulaskom Hrvatske u EU značajna financijska sredstva iz europskih fondova postala su dostupna za korištenje. Načelno, EU financira projekte sredstvima iz centraliziranih i decentraliziranih programa (Kociper et al. 2014: 90). Centraliziranim programima upravlja se izravno u Bruxellesu, a služe za financiranje prioriteta od značaja za cijelu EU, dok su decentralizirani programi zasebni programi pojedine države članice, koji financiraju prioritete od značaja za državu članicu u skladu sa strateškim ciljevima na razini EU-a.

Primjerice, sredstvima strukturnih fondova financira se kohezijska politika EU-a kao glavna investicijska politika usmjerena na poticanje otvaranja radnih mjesta, poslovne konkurentnosti, gospodarskog rasta, održivog razvoja i poboljšanja kvalitete života građana (EK 2014a). Ciljevi kohezijske politike su konvergencija, regionalna konkurentnost te europska međunarodna suradnja (Vela i sur. 2014). Instrumenti kohezijske politike su fondovi: (1) Europski fond za regionalni razvoj (*European Regional Development Fund – ERDF*), pomaže jačanju ekonomske i socijalne kohezije, služi za ulaganja u MSP-ove, proizvodnju, turizam, informatičko društvo, regionalnu i lokalnu infrastrukturu, (2) Europski socijalni fond (*European Social Fund – ESF*), teži uspostavljanju gospodarske i socijalne ujednačenosti, služi ostvarivanju strateških ciljeva politike zapošljavanja u regijama koje su pogođene visokom stopom nezaposlenosti i (3) Kohezijski fond (*Cohesion Fund – CF*), nastoji smanjiti ekonomske i socijalne razlike među državama članicama, namijenjen je državama čiji je BDP po stanovniku manji od 90 % prosjeka EU-a, služi financiranju velikih projekata u sektoru okoliša i prometa (Vela et al. 2014). Navedeni fondovi, zajedno s Europskim poljoprivrednim fondom za ruralni razvoj (EAFRD) i Europskim fondom za pomorstvo i ribarstvo (EMFF), čine Europske strukturne i investicijske (ESI) fondove. Višegodišnjim financijskim okvirom

za razdoblje 2014. – 2020. Hrvatskoj je dodijeljeno 10,68 mlrd. eura, alociranih po pojedinim ESI fondovima.

Tablica 6. Raspodjela ESI fondova, 2014. – 2020.

Naziv ESI fonda	Iznos alokacije (u eurima)
Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)	4.321.499.588
Kohezijski fond (CF)	2.559.545.971
Europski socijalni fond (ESF)	1.516.033.073
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)	2.026.222.500
Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)	252.643.138
Ukupno	10.675.944.270

Izvor: ESI fondovi 2014. – 2020. (<http://www.strukturnifondovi.hr/esi-fondovi-2014-2020>)

Dodijeljena financijska sredstva koriste se na nacionalnoj razini u skladu s operativnim programima u kojima se detaljno razrađuju mjere i aktivnosti za učinkovitu provedbu i korištenje alociranih sredstava. U Hrvatskoj su usvojena četiri operativna programa za razdoblje 2014. – 2020. na temelju kojih se koriste sredstva iz ESI fondova.

Tablica 7. Operativni programi u Hrvatskoj, 2014. – 2020.

Naziv operativnog programa	Ukupna alokacija (mlrd. eura)
Konkurentnost i kohezija	6,881
Učinkoviti ljudski potencijali	1,850
Program ruralnog razvoja	2,383
Operativni program za pomorstvo i ribarstvo	0,253

Izvor: EU fondovi (<http://www.strukturnifondovi.hr/eu-fondovi>)

4.1. Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020. (OPKK)

Za sektor malog gospodarstva od posebne je važnosti Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020. kojim se provode ciljevi kohezijske politike ulaganjem u infrastrukturne investicije u prometu, energetici, zaštiti okoliša i ICT-u, te pružanjem potpore razvoju poduzetništva i istraživačkih djelatnosti. Vrijednost programa iznosi 6,88 mlrd. eura, od čega su 4,32 mlrd. iz ERDF-a i 2,56 mlrd. iz CF-a. Navedenom iznosu treba pridodati 15 % iznosa sufinanciranja iz državnog proračuna, što čini 8,08 mlrd. eura ukupno raspoloživih sredstva (ESI Fondovi 2016b). Operativnim programom odabrano je 9 od 11 raspoloživih tematskih ciljeva definiranih na razini EU-a, što uz tehničku pomoć čini deset prioritetnih osi, te 24 investicijska prioriteta. Najviše sredstava predviđeno je za investicije u zaštitu okoliša i održivost resursa (28,88 %), povezanost i mobilnost (19,04 %) i poslovnu konkurentnost (14,10 %), što iznosi više od 3/5 ukupnih programskih sredstava.

Tablica 8. Raspodjela sredstava prema OPKK-u 2014. – 2020.

Prioritetna os	Fond	Iznos (EUR)	Udio u OP-u (%)
Jačanje gospodarstva primjenom istraživanja i inovacija	ERDF	664.792.165	9,66
Korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija	ERDF	307.952.676	4,48
Poslovna konkurentnost	ERDF	970.000.000	14,10
Promicanje energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije	ERDF	531.810.805	7,73
Klimatske promjene i upravljanje rizicima	ERDF	245.396.147	3,57
Zaštita okoliša i održivost resursa	ERDF	338.020.392	4,91
	CF	1.649.340.216	23,97
Povezanost i mobilnost	ERDF	400.000.000	5,81
	CF	910.205.755	13,23
Socijalno uključivanje i zdravlje	ERDF	356.500.000	5,18
Obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje	ERDF	270.914.791	3,94
Tehnička pomoć	ERDF	236.112.612	3,43
Ukupno	---	6.881.045.559	100,00

Izvor: OPKK 2014. – 2020.

Podaci ukazuju kako je više od 2,7 mlrd. eura dodijeljeno u pet prioriteta vezanih za konkurentnost (istraživanje i inovacije, ICT, razvoj malih i srednjih poduzeća, niskouglijčno gospodarstvo i obrazovanje). Preko 45 % ukupne alokacije ERDF-a namijenjeno je za podršku MSP-ovima te istraživanje i inovacije. U okviru osi „Poslovna konkurentnost“ definirana su dva investicijska prioriteta i četiri specifična cilja čije ostvarenje kroz konkretne natječaje i aktivnosti treba rezultirati unaprijeđenjem tržišne pozicije MSP-ova.

Tablica 9. Prioritetna os „Poslovna konkurentnost“

Investicijski prioritet	Specifični cilj	Ukupna alokacija 970 mil. eura	
		Alokacija za spec. ciljeve	Alokacija za invest. prioritete
(3a) Promicanje poduzetništva, posebno olakšavajući ekonomsko iskorištavanje novih ideja i poticanje stvaranja novih poduzeća, uključujući putem poslovnih inkubatora	(3a1) Bolji pristup financiranju za male i srednje poduzetnike	250.000.000	483.000.000
	(3a2) Omogućavanje povoljnog okruženja za razvoj poduzetnika	233.000.000	
(3d) Podupiranje kapaciteta MSP-ova za rast na regionalnom, nacionalnom i međunarodnom tržištu te angažiranost u inovacijskim procesima	(3d1) Poboljšani razvoj i rast MSP-ova na domaćim i stranim tržištima	307.000.000	487.000.000
	(3d2) Poboljšanje inovativnosti MSP-ova	180.000.000	

Izvor: OPKK 2014. – 2020.

MPS-ovi mogu prijaviti projektne prijedloge za ovu prioritetnu os na trenutno otvorene natječajne (1) Kompetentnost i razvoj MSP-ova (cilj 3d1, raspoloživa sredstva 867 mil. kn) za poboljšanje poslovnog razvoja i tehnološke spremnosti MSP-ova poticanjem ulaganja u kapacitete, posebice kroz izgradnju i/ili opremanje poslovnih jedinica, (2) Inovacije novooosnovanih MSP-ova (3d2, 22,8 mil. kn) za razvoj inovacija koje će rezultirati proizvodom koji je novost u ponudi poduzeća i/ili novost na tržištu, (3) Podrška razvoju MSP-ova u turizmu povećanjem kvalitete i dodatne ponude hotela (3d1, 304 mil. kn) za produljenje turističke sezone i podizanje konkurentnosti MSP-ova u turizmu i razvoja turističke destinacije kroz povećanje kvalitete i dodatne ponude hotela (izgradnja i opremanje novih, odnosno rekonstrukcija i opremanje postojećih objekata), (4) E-impuls (3d1, 25 mil. kn) za ulaganja u nove poslovne jedinice ili proširenje kapaciteta postojeće jedinice u proizvodnji roba i usluga (ESI Fondovi 2016c). Dosad su zatvoreni natječajni namijenjeni MSP-ovima za (1) ulaganje u proizvodnu tehnologiju (3d1, 357,2 mil. kn), (2) izgradnju proizvodnih kapaciteta i opremanje (3d1, 760 mil. kn), (3) poboljšanje konkurentnosti i učinkovitosti u područjima s razvojnim posebnostima kroz ICT tehnologije (3d1, 22,8 mil. kn) (ESI Fondovi 2016c).

Također, Indikativnim godišnjim planom poziva za dostavu projektnih prijedloga za 2016. predviđeni su natječajni za razvoj mreže poduzetničkih potpornih institucija (PPI) za pružanje visokokvalitetnih usluga za MSP-ove (cilj 3a2, indikativni iznos 22,8 mil.), razvoj poslovne infrastrukture (3a2, 152 mil. kn), razvoj poslovne infrastrukture – poduzetničke zone (3a2, 64,6 mil. kn), podrška poduzećima u zadovoljavanju zahtjeva certificiranja proizvoda u svrhu poboljšanog pristupa tržištima i povećanja konkurentnosti (3d1, 38 mil. kn), internacionalizacija rastućih i inovativnih MSP-ova – grupa MSP (3d1, 38 mil. kn), internacionalizacija rastućih i inovativnih MSP-ova – grupa PPI (3d1, 38 mil. kn), podrška poduzećima u zadovoljavanju norma, u svrhu poboljšanog pristupa tržištima i povećanju konkurentnosti (3d1, 22,8 mil. kn), podrška poduzećima u stjecanju znakova kvalitete u svrhu poboljšanog pristupa tržištima i povećanja konkurentnosti (3d1, 7,6 mil. kn) te komercijalizacija inovacija u poduzetništvu (3d2, 114 mil. kn) (ESI Fondovi 2016d).

Osim navedenog, određeni ciljevi usmjereni na MSP-ove bit će financirani u okviru ostalih prioritetnih osi. Primjerice, u okviru istraživanja i inovacija podupirat će se provedba primijenjenih istraživanja u suradnji s MSP-ovima, izgradnja i opremanje istraživačke infrastrukture poslovnog sektora te projekti istraživanja i razvoja koji rezultiraju novim proizvodima i uslugama, dok će se u okviru energetske učinkovitosti financirati projekti MSP-ova s ciljem poboljšanja energetske učinkovitosti njihovih postrojenja, povećanja energetske neovisnosti te ulaganja u obnovljive izvore energije. Dodatno, za unaprjeđenje konkurentnosti MSP-ova od značaja su ulaganja u obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje čime se osigurava stručna i prilagodljiva radna snaga potrebna za kvalitetan rast i razvoj.

4.2. Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020. (OPULJP)

Osnovni cilj provedbe Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020. jest pridonijeti rastu zapošljavanja i jačanju socijalne kohezije u Hrvatskoj. Ukupna vrijednost programa iznosi 1,85 mlrd. eura, pri čemu 1,58 mlrd. eura dolazi iz sredstava ESF-a, uključujući 66 mil. eura iz Inicijative za zapošljavanje mladih (*Youth Employment Initiative – YEI*), dok ostatak čini vlastito sufinanciranje iz proračuna (ESI Fondovi 2016e). Sredstva su namijenjena za ulaganje u četiri prioritetne osi i tehničku pomoć, odnosno za 12 investicijskih prioriteta čijom provedbom se trebaju ostvariti 22 specifična cilja.

Tablica 10. Raspodjela sredstava prema OPULJP-u 2014. – 2020.

Prioritetna os	Fond	Iznos (EUR)	Udio u OP-u (%)
Visoka zapošljivost i mobilnost radne snage	ESF	400.578.985	25,32
	YEI	132.354.288	8,37
Socijalna uključenost	ESF	328.000.000	20,73
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	ESF	450.000.000	28,44
Dobro upravljanje	ESF	191.276.944	12,09
Tehnička pomoć	ESF	80.000.000	5,06
Ukupno	---	1.582.210.217	100,00

Izvor: OPULJP2014. – 2020.

Provedbom pojedinih prioriteta i ciljeva izravno se utječe na povećanje stope zaposlenosti te usvajanje i poboljšanje stručnih kompetencija zaposlenika što u konačnici unaprjeđuje konkurentnost gospodarstva. Ulaganje sredstava u ljudske potencijale preduvjet je rasta i razvoja MSP-ova, tako da se operativni programi međusobno nadopunjuju. Primjerice, aktivnosti u OPKK-u u dijelu stvaranja povoljnog okruženja za razvoj poduzetništva, trebaju se nadopuniti odgovarajućim aktivnostima iz OPULJP-a, koje se odnose na razvoj poduzetničkog obrazovanja, poduzetničkih i drugih kompetencija. Dodatno, u okviru osi visoke zapošljivosti i mobilnosti radne snage, naglasak se dijelom stavlja na mjere zapošljavanja dugotrajno nezaposlenih i osoba čije vještine ne odgovaraju potrebama tržišta rada, povećanja održivog samozapošljavanja, posebice žena čime se povećava broj novih subjekata i ukupni poduzetnički potencijal, te povećanja zapošljivosti i brze integracije mladih na tržištu rada, dok se u dijelu obrazovanja i cjeloživotnog učenja potiče povećanje pristupa i kvalitete visokog obrazovanja, pristup cjeloživotnom učenju za sve dobne skupine te modernizacija ponude i kvalitete strukovnog obrazovanja. Načelno, navedena ulaganja utječu na usvajanje novih i unaprjeđenje postojećih znanja i vještina radne snage te njihovo usklađenje s potrebama tržišta rada. Trenutno je u okviru prioritetne osi „Socijalna uključenost“ otvoren natječaj za poticanje društvenog poduzetništva u cilju poticanja i osiguranja kapaciteta postojećih i budućih društvenih poduzetnika te povećanja vidljivosti društvenog poduzetništva putem informiranja javnosti i umrežavanja dionika. Ukupno je raspoloživo 8 mil. kn, a kao prijavitelji projekata mogu se javiti i MSP-ovi.

4.3. Program za konkurentnost poduzeća i MSP-ova (COSME)

Program za konkurentnost poduzeća i malih i srednjih poduzeća (COSME 2014-2020) ima za cilj poticanje konkurentnosti europskih poduzeća, a namijenjen je MSP-ovima, sadašnjim i potencijalnim poduzetnicima i organizacijama za potporu poduzetnicima. Ukupni proračun programa iznosi 2,3 mlrd. eura, a njime se provodi u djelo Zakon o malom poduzetništvu. Programske mjere za MSP-ove usmjerene su na olakšavanje pristupa financijskim sredstvima, potporu internacionalizaciji poslovanja i pristupu tržištima, stvaranje povoljnog okruženja za razvoj konkurentnosti te poticanje poduzetničke kulture (COSME 2015). Poboljšanje pristupa izvorima financiranja za MSP-ove odnosi se na financiranje u različitim fazama životnog ciklusa poduzeća (osnivanje, proširivanje, poslovni transferi). Više

od 1,3 mlrd. eura alocirano je za financijske instrumente kojima se olakšava financiranje MSP-ova zajmovima i vlasničkim kapitalom, a zahvaljujući suradnji s bankama i financijskim institucijama navedeni iznos moguće je uvećati do 25 mlrd. eura.

Instrumentom za kreditna jamstva (*Loan Guarantee Facility*) osigurat će se jamstva i protujamstva za financijske institucije u cilju generiranja dodatnih sredstava za financiranje MSP-ova u obliku zajmova i leasinga. Financijski instrument jamči za kredite do 150.000 eura, čime će biti olakšan pristup financiranju za 220 – 330.000 MSP-ova, a ukupna vrijednost sredstava procjenjuje se na 14 – 21 mlrd. eura. Instrumentom vlasničkog kapitala za rast (*Equity Facility for Growth*) osigurava se rizični kapital za investicijske fondove koji ulažu u MSP-ove, posebice u fazama proširivanja poslovanja i rasta. Ukupni iznos ulaganja procjenjuje se na 2,6 – 4 mlrd. eura, pri čemu će pristup kapitalu biti olakšan za 360 – 560 poduzeća. Navedenim financijskim instrumentima upravlja Europski investicijski fond u suradnji s financijskim institucijama u državama članicama. Podaci za Hrvatsku ukazuju kako su MSP-ovima na raspolaganju zajmovi i rizični kapital, koji su osigurani u suradnji s različitim programima i institucijama EU-a, kod ukupno 23 financijske institucije (Access to EU finance 2016).

U dijelu pružanja potpore pristupu tržištima i internacionalizaciji poslovanja program financira Europsku poduzetničku mrežu, koja pomaže MSP-ovima u pronalaženju poslovnih i tehnoloških partnera, razumijevanju zakonske i druge regulative i sl., posebne internetske portale (*Your Business Europe, SME Internationalisation Portal*) koji pružaju praktične informacije za poduzetnike koji žele proširiti poslovanje na druge države članice i/ili treće zemlje, te niz službi za pomoć u području intelektualnog vlasništva za MSP-ove. Također, program djeluje na poboljšanje okvirnih uvjeta poslovanja MSP-ova kroz smanjenje administrativnih i regulatornih opterećenja, razvoj pametne regulative po načelu „Počnimo od malih“, podršku uvođenju novih poslovnih i proizvodnih modela, razvoj i internacionalizaciju klastera, digitalizaciju poslovanja i sl. Programom se podupire poduzetničko obrazovanje, mentorstvo i pomoćne usluge za nove i potencijalne poduzetnike, posebice mlade, žene i starije, te digitalno poduzetništvo čime se podupire digitalna transformacija i korištenje novih mogućnosti za rast i konkurentnost.

4.4. Ostali programi financiranja

Osim navedenih programa, postoje brojni drugi programi na razini EU-a koji olakšavaju MSP-ovima pristup financiranju, samostalno i/ili u suradnji s bankama i drugim financijskim institucijama. Primjerice, u okviru programa „Obzor 2020“, namijenjenog financiranju istraživanja, razvoja i inovacija, kreiran je tzv. MSP instrument za visoko inovativne MSP-ove s jakim rastućim potencijalom. Instrumentom se osiguravaju pojedinačni iznosi financiranja do 2,5 mil. eura uz osiguranje poslovne potpore i mentorstva. Financiranje se odnosi na fazu izrade koncepta i procjene izvodljivosti (do 50.000 eura) i fazu demonstracije, tržišne replikacije i istraživanja i razvoja (0,5 – 2,5 mil. eura), dok se u fazi komercijalizacije osigurava potpora i mogućnost umrežavanja. Dosad su MSP instrumentom financirana 1.443 projekta ukupne vrijednosti 527 mil. eura (EASME 2016).

Programom „Kreativna Europa“ osigurano je 121 mil. eura jamstava i protujamstava za poboljšanje pristupa financiranju MSP-ova u obliku zajmova financijskih institucija u sektorima kulture i kreativne industrije. Ukupni iznos zajmova procjenjuje se na 600 mil. eura.

Izdana jamstva će pokrivati do 70 % vrijednosti pojedinačnog zajma, odnosno do 25 % vrijednosti portfolija ovih zajmova na razini institucije. Programom se namjerava prevladati nedostatak sredstava MSP-ova te povećati razumijevanje njihova poslovnog modela u cilju postizanja aktivnije uloge financijskih posrednika u kreditiranju ovih poduzeća u budućnosti (Digital Single Market 2016).

Mikrofinanciranje i društveno poduzetništvo, odnosno tzv. EaSI jamstvo kao dio Programa za zapošljavanje i društvene inovacije (*Programme for Employment and Social Innovation – EaSI*) namijenjen je mikrokreditiranju (do 25.000 eura) ranjivih skupina i mikropoduzeća te kreditiranju poduzeća koja se bave društvenim poduzetništvom (do 500.000 eura). Na raspolaganju je 96 mil. eura u obliku jamstava i protujamstava za financijske institucije koje kreditiraju navedena poduzeća (European Investment Fund 2016).

5. ZAKLJUČAK

Razvoj poduzetništva i poslovanja MSP-ova ključni je element zapošljavanja i ekonomskog rasta u suvremenim gospodarstvima. Stoga EU posebnu pozornost posvećuje promicanju poduzetništva i kreiranju povoljnog poslovnog okruženja za djelovanje MSP-ova. Nizom temeljnih dokumenata na razini EU-a podupiru se razne mjere i aktivnosti kako bi se pojednostavio regulatorni okvir, olakšao pristup izvorima financiranja te unaprijedio cjelokupni način promatranja poduzetništva. Uloga i značaj MSP-ova u EU-u i RH zrcali se u njihovoj brojnosti i ekonomskoj snazi u smislu broja zaposlenih i dodane vrijednosti, odnosno prihoda na godišnjoj razini. Kako bi ostvarili svoj puni potencijal, EU je osigurala financijsku potporu za MSP-ove kroz strukturne fondove i razne programe na razini EU-a. Analiza operativnih programa u Hrvatskoj za razdoblje 2014. – 2020. (OPKK, OPULJP), na temelju kojih se koristi novac iz strukturnih fondova, pokazala je kako postoje značajni izvori financiranja namijenjeni poduzetništvu i MSP-ovima. Također, analiza odabranih programa kojima upravlja Europska komisija i kojima se provode zajedničke politike EU-a (primjerice COSME program) ukazuje na mogućnosti financiranja MSP-ova u suradnji s financijskim institucijama. Naposljetku, moguće je zaključiti kako je EU kreirala strateški i financijski okvir koji snažno potpomaže razvoj poduzetništva i poslovanje MSP-ova, pri čemu se kontinuiranim praćenjem i analiziranjem isti unaprjeđuje i usklađuje s potrebama.

FINANCING ENTREPRENEURSHIP WITH EU FUNDS

dr. sc. Slobodan Stojanović

College of Applied Sciences „Lavoslav Ružička“ in Vukovaru

Županijska ulica 50, Vukovar, Croatia

Telephone: +385 32 492 244, fax: +385 32 444 686, E-mail: stojanovic@vevu.hr

mr. sc. Sandra Mrvica Mađarac

College of Applied Sciences „Lavoslav Ružička“ in Vukovaru

Županijska ulica 50, Vukovar, Croatia

Telephone: +385 32 492 266, fax: +385 32 444 686, E-mail: smrvica@vevu.hr

Mateja Glavota, studentica

College of Applied Sciences „Lavoslav Ružička“ in Vukovaru

Županijska ulica 50, Vukovar, Croatia

E-mail: mateja.glavota@gmail.com

ABSTRACT

Modern economic development implies special attention to promoting entrepreneurship and providing strong support according to the needs of small and medium-sized enterprises. In the European Union, the sector of micro, small and medium-sized enterprises makes 98% of the total number of enterprises and it represents a key generator of new employment, economic growth, innovation and social integration. Therefore, the European Union has created a number of strategic documents and instruments that simplify the administrative and regulatory framework for the establishment and operations of these enterprises, supports their development and provides the necessary sources of financing. The EU data show that the deficit of financing and complex administrative procedures are the biggest obstacles for new entrepreneurship in Europe. On the one hand, the European Union supports entrepreneurs through various programmes within which funding is provided in cooperation with local financial institutions that invest additional (private) financial resources and thus increase the total available amount of support. On the other hand, support is provided from the EU funds that are allocated to each member state through the multiannual financial framework by which common strategic goals are to be attained at the European level. Therefore, the main objective of the paper is to present basic framework and the possibilities of financing entrepreneurship activities in the European Union, with special attention given to financing sources from EU funds that are available to entrepreneurs in Republic of Croatia in the period from 2014 to 2020. Analysis and review of the available financing from the EU funds will indicate significant amounts of funding intended for supporting the entrepreneurship, creating new jobs, developing business competitiveness and economic growth.

Key words: financing sources; entrepreneurship; EU funds

LITERATURA

1. *Access to EU finance*. 2016. Preuzeto s http://europa.eu/youreurope/business/funding-grants/access-to-finance/index_en.htm (7. kolovoza 2016.)
2. Alpeza, M., Eterović, D., Novosel, M., Oberman Peterka, S., Singer, S. i Šarlija, N. 2016. *Izvešće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2015*. Cepor. Zagreb.
3. Cirkveni Filipović, T. 2015. Donesen je novi Zakon o računovodstvu. *RRIF*, 8/15, 11-17.
4. COM(2008) 394 final. 2008. A „*Small Business Act*“ for Europe. Preuzeto s <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0394&from=EN> (6. kolovoza 2016.)
5. *COSME*. 2015. Preuzeto s https://ec.europa.eu/growth/smes/cosme_en (9. kolovoza 2016.)
6. Digital Single Market. 2016. *Financial guarantee facility for the cultural and creative sector*. Preuzeto s <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/financial-guarantee-facility-culture-creative> (19. kolovoza 2016.)
7. EASME. 2016. *Statistics on SME Instrument*. Preuzeto s <http://ec.europa.eu/easme/en/statistics-sme-instrument> (25. kolovoza 2016.)
8. European Commission. 2002. *The European Charter For Small Enterprises*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
9. European Commission. 2016. *Informativni list Zakona o malom poduzetništvu (SBA) za Europu 2015. – Hrvatska*. Preuzeto s <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/16344/attachments/5/translations> (10. kolovoza 2016.)
10. European Council. 2000. *Presidency Conclusion – Employment, Economic Reform and Social Cohesion*. Preuzeto s http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (20. kolovoza 2016.)
11. European Investment Fund. 2016. *EaSI Guarantee Financial Instrument*. Preuzeto s http://www.eif.org/what_we_do/microfinance/easi/index.htm (17. kolovoza 2016.)
12. Europska komisija. 2014. *Politike Europske unije: Poduzetništvo*. Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije. DOI:10.2775/51005.
13. Europska komisija. 2014a. *Uvod u kohezijsku politiku EU-a za razdoblje 2014. – 2020*. Preuzeto s http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/basic/basic_2014_hr.pdf (1. kolovoza 2016.)
14. Europska komisija. 2015. *Ciljevi strategije Europa 2020*. Preuzeto s http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_hr.htm (15. kolovoza 2016.)
15. Europska komisija. 2015a. *Vodič za korisnike o definiciji MSP-ova*. Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije. DOI: 10.2873/74812.
16. ESI Fondovi. 2016. *ESI fondovi 2014. – 2020*. Preuzeto s <http://www.strukturnifondovi.hr/esi-fondovi-2014-2020> (10. kolovoza 2016.)
17. ESI Fondovi. 2016a. *EU fondovi*. Preuzeto s <http://www.strukturnifondovi.hr/eu-fondovi> (2. kolovoza 2016.)
18. ESI Fondovi. 2016b. *Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020*. Preuzeto s <http://www.strukturnifondovi.hr/op-konkurentnost-i-kohezija-2014-2020-779> (29. srpnja 2016.)
19. ESI Fondovi. 2016c. *Natječaj*. Preuzeto s http://www.strukturnifondovi.hr/natjecaji?contestStatus=&fond=1§or=&podrucja_ids=1&applier=&kljucne_rijeci= (23. kolovoza 2016.)

20. ESI Fondovi. 2016d. *Indikativni godišnji plan Poziva na dostavu projektnih prijedloga sufinanciranih iz OPKK-a 2014. – 2020. za 2016. (stanje na dan 22. srpnja 2016.)*. Preuzeto s http://www.strukturnifondovi.hr/UserDocsImages/Documents/Strukturni%20fondovi%202014.%20%E2%80%93%202020/ZNP6_Prilog%205_Indikativni%20god%C5%A1nji%20plan%20PDPa_objava%202207.pdf (22. kolovoza 2016.)
21. ESI Fondovi. 2016e. *Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020*. Preuzeto s <http://www.strukturnifondovi.hr/op-ucinkoviti-ljudski-potencijali-2014-2020-780> (29. srpnja 2016.)
22. FINA. 2015. *Poduzetnici Hrvatske u 2015. ostvarili 17,1 mlrd. kuna neto dobiti*. Preuzeto s <http://www.fina.hr/Default.aspx?art=12041> (20. srpnja 2016.)
23. Kesner-Škreb, M. 2007. Lisabonska strategija. *Financijska teorija i praksa*, 31(4), 441-443.
24. Kersan-Škrabić, I. & Banković, M. 2008. Malo gospodarstvo u Hrvatskoj i ulazak u EU. *Ekonomska misao i praksa praksa*, XVII(1), 57-76.
25. Kociper, U., Vojković, M., Protulipac, M. & Golubić Woudstra, V. 2014. EU fondovi – mogućnosti za poduzetnike. U L. Šimrak (ur.), *Edukativni priručnik za male i srednje poduzetnike*. 87-115. Znanje d.o.o. Zagreb.
26. Kutnjak, G. 2008. EU u funkciji poticanja i razvoja malog i srednjeg poduzetništva. *Poslovna izvrsnost*, IV(2), 79-91.
27. Muller, P., Caliandro, C., Peycheva, V., Gagliardi, D., Chiara, M., Ramlogan, R. & Cox, D. 2015. *Annual Report on European SMEs 2014 / 2015, SMEs start hiring again*. Luxembourg: European Union. DOI 10.2873/886211.
28. Preporuka Komisije 2003/361/EZ. Preuzeto s <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:en:PDF> (17. kolovoza 2016.)
29. *Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva*. Narodne novine br. 29/02, 63/07, 53/12, 56/13
30. *Zakon o računovodstvu*. Narodne novine br. 78/15, 134/15
31. Vela, A., Madaras, M., Pavlica, M. & Šimrak, L. 2014. *EU fondovi 2014. – 2020*. Institut za razvoj poduzetništva i europske projekte. Zagreb.
32. Vuković, K. 2012. *Mala i srednja poduzeća u EU*. FOI. Varaždin.